
ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

УДК 94(450):327(4)“1951/1973”

DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2023.25.1>

Михайло Самофатов,

аспірант,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Одеса, Україна

«ЗОЛОТИЙ ВІК»: ІНТЕГРАЦІЯ ІТАЛІЙСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РИНОК (1951–1973 РР.)

Анотація. Стаття присвячена розвитку італійської економіки у період 1951–1973 рр., який визнається дослідниками як найбільш успішний період в економічній історії незалежної Італії, і який співпав з першими двома десятиліттями її європейської інтеграції. Був запропонований поділ економічної історії Італії 1951–1973 рр. на три етапи.

На першому етапі (1951–1957 рр.) Італія доєдналася до Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС). Разом зі вступом Італія взяла на себе зобов'язання змінити торговельне законодавство у бік лібералізації, знизити квоти та ставки митних тарифів. Одночасно з цим уряд Італії розробив програму прискореного розвитку деяких галузей важкої промисловості, зокрема металургійної, з розрахунку на доступність дешевого вугілля та технологій з інших країн ЄОВС, а також на появу перспективних ринків збуту.

Другий етап (1958–1963 рр.) припав на перші роки після вступу Італії до Європейської економічної спільноти (ЄЕС). В історіографії даний етап отримав назву «економічного дива», або «економічного буму», завдяки надзвичайно високим темпам економічного розвитку. Стверджується, що фактор європейської інтеграції став вагомим поштовхом для розвитку та трансформації Італії. Внаслідок цілеспрямованої економічної політики країни ЄЕС стали основними торговельними партнерами Італії.

Третій етап (1958–1973 рр.) характеризується раціоналізацією управління економіки, а також поступовим сповільненням темпів економічного росту. З'являються ознаки стагнації, які проявляються у невиконанні заданих цілей економічного розвитку країни. За рядом економічних індикаторів простежується початок зміни типу італійської економіки з індустріальної на постіндустріальну. Однак, цей процес негативно позначився на темпах економічного розвитку.

В цілому зміни у італійській економіці в період 1951–1973 рр. носили не тільки кількісний, а й структурний характер. Італія являє собою приклад напівагосподарної, слабозвиненої країни, яка знаходилась у стані післявоєнного відновлення з обмеженими фінансовими і природними ресурсами, але за рахунок грамотної економічної політики та європейської інтеграції перетворилась на розвинену індустріальну країну, яка зайняла чільне місце у новоствореному спільному європейському ринку.

Ключові слова: Італія, процес європейської інтеграції, спільний ринок, ЄОВС, ЄЕС, «економічний бум», індустріалізація.

Постановка проблеми. Розвиток італійської економіки в період «золотого віку» (1951–1973 рр.) є однією з центральних проблем сучасної історіографії історії незалежної Італії. Вже протягом півстоліття переважно в італійській, а також в європейській та американській історіографії дискутуються причини стрімкого економічного зросту країни, яка значно відставала за рівнем розвитку

від інших країн Західної Європи. Дана проблема тісно пов'язана з історією європейської інтеграції та її впливом на економіку країн-учасниць євроінтеграційного руху.

Новий імпульс дослідженню двох проблем, які, зрештою, зливаються в одну, надає актуальна суспільно–політична ситуація в Італії. В останнє десятиліття Італія з країни, що була однією з найбільш оптимістично налаштованих щодо перспектив європейської інтеграції, перетворилася на одну з найбільш євроскептичних країн, що дало можливість говорити про імовірний «Італекзїт» за аналогією з «Брекзітом».

Також розвиток італійської економіки у період 1951–1973 рр. є одним з найбільш успішних прикладів швидкого відновлення та модернізації економіки з обмеженими ресурсами після війни. Враховуючи потужну роль європейської інтеграції у розвитку країни, приклад Італії може бути корисним для інших країн у стані післявоєнного відновлення, зокрема і для України.

Аналіз публікацій. Вивчення економічної історії Італії 1951–1973 рр. та впливу на неї європейської інтеграції почалося ще з початку 70-х рр. у публікаціях П. Чоккі [6], Р. Філози [6], Дж. Рея [6], Ю. Кіфа [12], П. Гінсборга [10] та ін. Новий всплеск досліджень проблеми припав на початок 1990 – початок 2000 рр., зокрема, у світ вийшла колективна монографія «Оцінка Італії та її участі в Європейській Спільноті» під редакцією Ф. Франчоні [8], а М. Джуліані присвятив Італії розділ у колективній монографії «Європейський союз та країни-учасниці: на шляху до міжнародного злиття?» [15, р.105–133]. Варто згадати таких дослідників, як М. Роккас [9], Т. Падоа–Скьоппа [9; 13]. На сучасному етапі проблемою займаються такі дослідники, як К. Антонеллі [5], Ф. Амадеї Барбьелліні [5], В. Заманьї [17], А. Інчерпі [14], Б. Пісторезі [14], А. Рінальді [14].

Вивченню економічної історії Італії сприяє публікація першоджерел, зокрема, щорічних та узагальнюючих звітів Інституту статистики Італії (ІСТАТ). Додатково у статті були використані дані, опубліковані Європейським інвестиційним банком [7], а також тогочасна преса.

Варто відзначити появу інтересу до вивчення історії Італії і в українській історіографії, зокрема, публікації В. Вдовиченко [1], а також вихід посібника з історії Італії за авторством І. Срібняка [2]. В той же час, у вітчизняній історіографії дана проблематика все ще є недостатньо дослідженою.

Постановка завдання. Мета статті полягає у комплексному дослідженні структурних впливів європейської інтеграції на розвиток італійської економіки у зазначений період. Були визначені наступні завдання: визначити періодизацію

Виклад основного матеріалу. Розвиток італійської економіки у 1951–1973 рр. можна розглядати як структурний процес інтеграції італійської економіки у світову, і, зокрема, європейську економіку. Такі дослідники, як П. Чокка, Р. Філоза та Дж. М. Рей, ще у 1971 р. запропонували наступний розподіл цього періоду розвитку італійської економіки за етапами [6, р.286–287]:

- 1951–1958 рр., коли італійська економіка розвивалася переважно за рахунок внутрішніх чинників;
- 1959–1963 рр., які характеризуються швидкими темпами розвитку та європейської інтеграції;
- 1964–1971 рр., роки «раціоналізації» виробництва водночас із «менш сталим» зростанням економіки.

Межі такого розподілу можуть бути дещо переглянуті. Так, другий етап, як видається, доцільніше починати з 1957 року підписання Римської угоди про створення Європейської економічної спільноти. Третій етап можна продовжити до 1973 р. – року глобальної «нафтової кризи», яка значно вплинула на розвиток світової економіки.

На початку першого етапу італійська економіка зберігала застарілу структуру, характерну ще для 30-х рр., в якій домінувало сільське господарство (23% ВВП країни, 44% зайнятого працездатного населення), та промисловість, переважно легка (33% ВВП країни, 30% зайнятого працездатного населення). Обидвом галузям була притаманна технічна відсталість. Ще одним суттєвим недоліком італійської економіки була низька мобільність населення, що створювало перепони для подальшого економічного розвитку [6, р.287].

Враховуючи ці дані, італійський уряд розробив нову економічну стратегію, двома головними пунктами якої були:

- a) вільна торгівля;
- b) індустріалізація [6, р.289–291].

В рамках виконання першого пункту стратегії в 1951 р. Італія вступила до Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС). Італія не мала значних покладів вугілля, а її сталеливарна промисловість на той час була технічно відсталою. Головною мотивацією для вступу до ЄОВС було спрощення торгівлі з іншими західноєвропейськими країнами, а також реабілітація іміджу країни на міжнародному рівні. При вступі до ЄОВС Італії був наданий 5-річний випробувальний термін для приведення внутрішнього економічного законодавства у відповідність з вимогами вільного ринку. За цей час Італія

прибрала квоти на імпорт для інших європейських країн [14, р.21], а також знизила тарифні ставки мита для країн ЄОВС [12, р.121–124].

Широко розповсюдженою була думка, що відкриття італійської економіки для світового ринку, хоча і було необхідним та невідворотнім процесом, але у короткостроковій перспективі зашкодило б розвитку багатьох галузей, зокрема, традиційно потужної текстильної галузі [9, р.39–40]. Позитивним виключенням мали стати металургія та деякі інші галузі хімічної індустрії, на продукцію яких на світовому ринку існував сталий попит, а значить, лібералізація торгівлі мала би сприяти розвитку цих галузей, незважаючи на технічну відсталість підприємств. Ще одним позитивним наслідком від лібералізації економіки стало би збільшення основного капіталу, який традиційно був дефіцитним в Італії [6, р.289–290].

З вищенаведених міркувань було прийнято рішення про реалізацію другого пункту плану – індустріалізації. Про наявність цілеспрямованої політики в цьому напрямку свідчить поява цілої низки публікацій на цю тему, зокрема, програмної статті інженера Оскара Сінігальї «Майбутнє італійської залізної та сталеливарної промисловості» [16]. В статті захищалася думка про те, що металургійна промисловість постачає сировину для всіх інших галузей промисловості, а отже, наявність конкурентоспроможної металургійної промисловості дозволила б і іншим галузям промисловості вийти на новий рівень [16, р. 240–242]. Згодом пропозиції О. Сінігальї були враховані міністром фінансів при укладанні програми розвитку Італії на 1955–1965 рр. [5, р.662–663].

Сама перспектива вступу до ЄОВС відкрила для італійської металургії вихід на вигідний європейський ринок збуту. Також Італія отримала можливість закуповувати дешеве німецьке вугілля з басейну Руру на заміну дорогому американському вугіллю, яке постачалося в Італію після Другої Світової війни. Тому після вступу до ЄОВС італійський уряд скасував своє рішення про приватизацію Інституту реконструкції Італії (ІРІ) – державного органу, який був створений Беніто Муссоліні, і у підпорядкуванні до якого знаходились державні промислові підприємства. Капітал ІРІ був подвоєний з 60 до 120 мільярдів лір [6, р.291]. Так само значні кошти були виділені на державний металургійний концерн Фінсідер, а трохи згодом, у 1953 р., була утворена державна енергетична компанія ЕНІ, наділена величезним бюджетом та повноваженнями.

У 1957 р. Італія долучилася до створення Європейської Економічної спільноти (ЄЕС), яка знаменувала собою початок нового етапу європейської

інтеграції. Для Італії перші роки інтеграції в ЄЕС стали найкращими роками в її новітній історії. Розширений доступ на європейські ринки надав італійській економіці імпульс для більш повного та ефективного використання власних ресурсів. У період 1958–1963 рр. середнє щорічне зростання ВВП сягнуло 6.6% в рік. Завдяки високим показникам росту економіки цей період отримав назву «економічного буму» або «економічного дива» [17, р.337–338].

Символічно, що угода про утворення ЄЕС була підписана в Римі, з огляду на його політичне, релігійне та культурне значення для європейської історії. М. Джуліані підкреслює, що саме в цей момент політичний вплив Італії на процес європейської інтеграції був найвищим [15, р.105]. Друга, часто вживана назва ЄЕС – Спільний ринок, яка дозволяє краще зрозуміти сутність та мету цієї організації. Утворення Спільного ринку мало відбутися завдяки досягненню визначеного переліку з чотирьох свобод:

- свобода переміщення працівників;
- свобода переміщення капіталу;
- свобода переміщення товарів;
- свобода економічної діяльності.

Ключовою для Італії була свобода переміщення товарів. Завдяки інвестиціям у розвиток експортоорієнтованої металургійної індустрії, у момент підписання Римської угоди Італія підходила добре підготовленою до вступу до ЄЕС. Позиції італійської металургійної продукції на домашньому ринку підкріплювалися високими ставками мита (в середньому 18%) на ввіз аналогічної продукції з-за кордону. В той же час, на ринку ЄЕС італійська індустрія на початковому етапі інтеграції могла запропонувати нижчу ціну на свою продукцію через невисокі зарплати, які в середньому були на чверть нижчими, аніж в інших країнах ЄЕС [6, р.301].

Вже на початковому етапі інтеграції з європейським ринком показники експорту почали зростати дуже швидкими темпами. Експорт до країн ЄЕС в період «економічного буму» в середньому щорічно збільшувався на 26% (у порівнянні з 12% зростання експорту до країн за межами ЄЕС). Значно зросла частка окремих країн ЄЕС у структурі італійського експорту. У 1957 р. частка ФРН в італійському експорті складала 14%, Франції – 6,3%, Нідерландів – 2,2%, Бельгії та Люксембургу – 2,4% [3, р.275]. В 1963 р. частка ФРН в структурі експорту зросла до 17,9%, Франції – до 10,4%, Нідерландів – до 3,6%, Бельгії та Люксембургу – до 3,6% [4, р.299]. При цьому, завдяки попереднім успіхам, досягнутим у індустріалізації країни, значно змінилася структура експорту. Експорт продовольчих товарів зменшився вдвічі, також значно

зменшилася частка текстильної продукції та продуктів нафтопереробки. Натомість збільшилася частка готової продукції (переважно побутової техніки), хімікатів, взуття та одягу.

Деяко несподівано, що, попри експортоорієнтованість італійської економіки, імпорт з країн ЄЕС зростав ще у більших об'ємах – в середньому на 31,4% в рік (проти 16,6% з інших регіонів). Відповідно зростала і частка країн ЄЕС в структурі італійського імпорту. В 1957 р. частка ФРН в італійському імпорті складала 12,1%, Франції – 5,1%, Нідерландів – 2,1%, Бельгії та Люксембургу – 1,8% [3, р.275]. В 1963 р. показники країн ЄЕС змінилися наступним чином: ФРН – 16,9%, Франція – 9,7%, Нідерланди – 3%, Бельгія та Люксембург – 3,2% [4, р.299]. При цьому структура імпорту змінювалася і в розрізі продукції: значно збільшилася частка готових виробів, технологічної продукції, тоді як доля сировини та енергетичних ресурсів, навпаки, зменшилася [4, р.301–306].

Ще однією характерною особливістю для Італії в період «економічного буму» став високий показник накопичення капіталу (в середньому 22,6%), причому, значною мірою він забезпечувався не лише за рахунок державного, а й приватного сектору економіки. Лідерство за показником накопичення капіталу мала металургійна промисловість – 32%. Доволі високими були показники хімічної, нафтопереробної та текстильної галузей (по 22%), інженерної галузі (21%) [4, р.393–394]. Високі темпи накопичення капіталу давали можливість вкладати більше коштів в оновлення устаткування, забезпечуючи основу для подальшого розвитку підприємств. В той же час, завдячуючи свободі переміщення капіталу в ЄЕС, власники підприємств почали виводити частину капіталів за кордон, що пізніше стало постійним трендом, який негативно позначався на італійській економіці.

Варто зазначити, що під кінець періоду «економічного буму» зарплати працівників почали потроху зростати через майже повну ліквідацію безробіття в Італії завдяки поєднанню низки факторів. По–перше, італійська промисловість стрімко розвивалася, і могла поглинути значну частину працівників з депресивних галузей, таких, як сільське господарство. По–друге, завдяки політиці вільного переміщення працівників велика кількість (в середньому 280 тис. в рік за період 1958–1963 рр.). В результаті рівень безробіття впав до історичного мінімуму у 2,5% [4, р.335], і, відповідно, примусив роботодавців до підвищення зарплат. Перші суттєві підвищення зарплат були зафіксовані у 1962–1963 рр. і варіювалися від 8.5% до 10.8% в залежності від галузі [4, р.345].

У цілому можна констатувати, що за перші кілька років членства Італії в ЄЕС, які співпали з періодом, «економічного буму» в італійській економіці відбулися не тільки кількісні, а й структурні зміни, які визначили розвиток країни на майбутні десятиліття. З напіваграрної, закритої країни Італія перетворилася на сучасну, розвинену індустріальну країну, яка зайняла чільне місце в європейській та світовій економіці. У великій мірі такий напрямок розвитку був наслідком цілеспрямованої політики уряду, направленої на модернізацію країни та максимізації вигоди від лібералізації економіки. В той же час, незважаючи, на такі успіхи в економічному розвитку, Італії не вдалося посунути ФРН та Францію з провідних місць у економіці ЄЕС.

Наступний період розвитку італійської економіки розпочався з короткотривалої рецесії 1964–1965 рр., яка, як виявилось згодом, завершила період бурхливого економічного зростання. Вже у 1970 р. італійський уряд був змушений визнати невдачу у виконанні плану розвитку на 1965–1970 рр. [5, р.567]. Економічне зростання значно уповільнилося у порівнянні з попередніми роками за більшістю економічних індикаторів. Головний із них, темп зростання ВВП, сповільнився до 4.7% проти 6.6% у роки «економічного буму» [6, р.314]. Цьому сприяли як внутрішні фактори, так і загальне сповільнення темпів економічного розвитку у світовій економіці.

Економічна стратегія, спрямована, в першу чергу, на розвиток експортоорієнтованих галузей важкої промисловості, почала досягати своїх обмежень. Важка промисловість, зокрема металургійна, інженерна, нафтопереробна та хімічна галузі, все ще продовжували зростати, переважно за рахунок зростання обсягів експорту. За розрахунками Банку Італії, станом на кінець 60-х рр. залежність від зовнішньої торгівлі варіювалася від 35% до 47% в залежності від галузі промисловості. Через обмеженість внутрішнього ринку лише збільшення об'ємів продажу своєї продукції за кордон могло гарантувати подальший розвиток промислових підприємств.

В той же час, загальносвітовим трендом у промисловості, починаючи з середини 60-х рр., стало зниження відсотку прибутку. Не бажаючи зменшувати власну долю прибутків, підприємства почали скорочувати витрати на оновлення устаткування та у інновації. Це негативно позначилося на темпах зростання продуктивності праці, які в період з 1963 по 1971 рр. знизилися до 5.0% у порівнянні з 7.2% в період «економічного буму» [6, р.314]. Ознаки сповільнення проявилися і на ринку праці: якщо в попередній період саме промисловий сектор «підбирав» більшу частину безробітних з інших секторів економіки, то у період з 1963 по 1971 рр. кількість зайнятих у промисловості

збільшилася лише на 50 тис. осіб, а в окремих галузях кількість працівників навіть зменшилася, наприклад, в будівельній галузі за згаданий період кількість працівників зменшилася на 119 тис. період [6, р.314–315].

У той же час у період 1963–1971 рр. кількість зайнятих у сфері послуг зросла на 300 тис. осіб, що свідчила про те, що Італія, лише короткий час побувши індустріальною країною, почала перетворюватися на країну з постіндустріальною економікою. Оскільки сфера послуг не продукує такий же рівень реального зростання економіки, як промисловість, то така зміна структури зайнятості в Італії стала ще одним чинником уповільнення темпів економічного зростання. До того ж, за дослідженнями Банку Італії, італійці значно повільніше перетворювалися на «суспільство споживання», аніж суспільства інших країн ЄЕС [6, р.314–316]. Частка витрат на продовольчі товари та інші базові потреби все ще залишалася порівняно високою. Значно зросли витрати на автомобілі та інші засоби пересування, проте витрати на побутову техніку, одяг, послуги, предмети розкоші значно відставали від більш розвинених країн у ЄЕС.

Не зникли і глобальні проблеми розвитку Італії, які не вдалося вирішити у попередні десятиліття. Головною з цих проблем залишався нерівномірний розвиток Півночі та Півдня Італії. В той час як Північ була серцем індустріального та економічного розвитку країни взагалі, Південь, незважаючи на численні програми розвитку, спонсоровані урядом, , залишився відсталим регіоном з високим рівнем безробіття, корупції і негативно впливав на розвиток Італії в цілому [17, р.369–370]. При цьому вперше за історію незалежної Італії Південь став об'єктом цілеспрямованої державної політики, яка частково допомогла зменшити негативні тенденції у розвитку Півдня [12, р.88–89] Варто зазначити, про те, що інституції ЄЕС звертали увагу на цю проблему, зокрема, в період з 1959 по 1973 рр., Європейський інвестиційний банк профінансував в Італії 207 проєктів на загальну суму у 1 мільярд 657 млн євро (у сучасних цінах) [7].

На додачу до внутрішніх проблем, на початку 1970–х рр. світова політична та економічна кон'юнктура змінилася у несприятливий для Італії бік. В 1973 р. країни Організації країн–експортерів нафти (ОПЕК) оголосили повне або часткове ембарго на постачання нафти до країн Західної Європи (в тому числі Італії), США та Японії за їх підтримку Ізраїлю у війні Судного дня. Протягом ембарго, що тривало майже рік, ціни на нафту та природній газ збільшилися у 8–10 разів, що значно вдарило по економіці розвинених індустріальних країн, особливо Італії, яка суттєво залежала від імпорту енергоресурсів.

Висновки. В цілому період 1951–1973 рр. можна охарактеризувати як «Золотий вік» розвитку італійської економіки. Порівнюючи з іншими країнами, видно, що перед початком європейської інтеграції економіка Італії знаходилась у значно слабшій позиції, аніж економіки інших країн ЄЕС. В 1950 р. ВВП на душу населення складав всього лише 3502 міжнародні долари (розрахунок у доларах Гірі–Хаміса 1990 р.), в той час як у ФРН цей показник складав 4281 міжнародний долар, у Франції – 5186 міжнародних доларів, у Нідерландах – 5971 міжнародний долар. Станом на 1973 р. Італія не змогла наздогнати своїх сусідів, але значно зменшила відставання: ВВП на душу населення в Італії складав 10 634 міжнародних доларів, у ФРН – 13 153 міжнародних доларів, у Франції – 12 824 міжнародних доларів, у Нідерландах – 13 081 міжнародний долар. При цьому ставка росту ВВП в Італії у період 1950–1973 рр. склала 4.95% – вище, ніж в будь-якій іншій країні ЄЕС у даний період [12, р.75].

Зміни, що відбувалися в італійській економіці, були не тільки кількісними, а якісними. Якщо розділити економіку на 3 великі сектори – сільське господарство, промисловість та сектор послуг – виявиться, що у дуже короткий проміжок часу Італія перетворилася з переважно аграрної на промислову країну, а з середини 60-х рр. почала перетворюватися на країну з постіндустріальним типом економіки. Така зміна дозволила значно інтенсифікувати продуктивність праці – у період «золотого віку» вона в середньому зростала на 7% у рік [9, р.38–39]. Ще одним фактором, який дозволив Італії здійснити якісний ривок, стала висока якість людського капіталу. Втім, ривок Італії виявився дещо незавершеним з огляду на слабкий розвиток найбільш технологічно складних сфер промисловості [12, р.76–77].

Найбільш яскравим відрізком у «золотому віці» став короткий період «економічного буму» з 1958 по 1963 рр., який співпав з першими роками інтеграції Італії в європейський ринок в рамках ЄЕС. Саме процес європейської інтеграції став потужним поштовхом для розвитку італійської економіки, зокрема у деяких сферах промисловості, таких, як металургія, хімічна та нафтогазова промисловість. Втім, максимізація вигоди від інтеграції з європейським ринком стала можливою завдяки підготовчій роботі італійського уряду впродовж 1951–1957 рр.

Список використаних джерел та літератури:

1. Vdovychenko V. Through the Lenses of Italy's Euroscepticism or a Tale for the Future of the European Integration Project [Електроний ресурс] / Vdovychenko V. // *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, section K-Politologia*. – 2018. – №. 2. – С. 81–97. – Режим доступу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/26814/> (Дата звернення: 10.08.2023)

2. Срібняк І.В. Італія/Italia: короткий нарис історії. Навч. Посібник [Електронний ресурс] / І.В. Срібняк. – Рим–Київ: Consortium scientifico–éducatif international Lucien Febvre, 2019. – 206 с. – Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27567/1/I_Sribnyak_Italia_2019_IFF.pdf (Дата звернення: 15.08.2023).
3. Annuario statistico italiano, anno 1958 [Risorsa elettronica] / Istituto centrale di statistica (Istat) – Roma: 1959. – 424 p. – Modo di accesso: <https://lipari.istat.it/digibib/Annuario%20Statistico%20Italiano/RAV0040597ASI1958.pdf> (Ultimo accesso: 18.08.2023).
4. Annuario statistico italiano, anno 1964 [Risorsa elettronica] / Istituto centrale di statistica (Istat) – Roma: 1965. – 458 p. – Modo di accesso: <https://lipari.istat.it/digibib/Annuario%20Statistico%20Italiano/RAV0040597ASI1964.pdf> (Ultimo accesso: 18.08.2023).
5. Antonelli C. Innovazione tecnologica e mutamento strutturale nell'industria italiana nel secondo dopoguerra [Risorsa elettronica] / C. Antonelli, A.F. Barbiellini. – Laterza, 2007 – 840 p. – Modo di accesso: <https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/collana-storica/contributi/contributi-10/CSBI-contributi-10.pdf> (Ultimo accesso: 10.08.2023).
6. Ciocca P. Integration and Development of the Italian Economy, 1951–1971: a Re-Examination [Electronic resource] / P. Ciocca, R. Filosa, G.M. Rey // PSL Quarterly Review. – 1975 – Vol. 28, No. 114. – P.284–320. – Mode of access: https://rosa.uniroma1.it/rosa04/psl_quarterly_review/article/view/11484 (Last access: 21.08.2023)
7. Financed Projects [Electronic resource] // European Investment Bank. – Mode of access: <https://www.eib.org/en/projects/loans/index.htm> (Last access: 16.08.2023)
8. Francioni F. Italy and EC membership evaluated [Electronic resource] / F. Francioni – New York: St. Martin's Press, 1992. – 239 p. – Mode of access: <https://archive.org/details/italyecmembershi00fran> (Last access: 08.07.2023)
9. Gibson H.D. Economic Transformation, Democratization and Integration into the European Union [Electronic resource] / H.D. Gibson. – Palgrave Macmillan, 2001. – 360 p. – Mode of access: <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/51045/1/30.pdf> (Last access 05.08.2023)
10. Ginsburg P. Storia d'Italia dal dopoguerra ad oggi / P. Ginsburg – Torino: Einaudi, 1989. – 622 p.
11. James H. L'età dell'Oro e la seconda globalizzazione [Risorsa elettronica] / H. James, K. O'Rourke // Contributi presentati in una conferenza internazionale. – Venezia: Marsilio, 2013. – P.53–97. – Modo di accesso: <https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/collana-storica/contributi/contributi-12/index.html> (Ultimo accesso: 15.08.2023)
12. Keefe E.K. Area handbook for Italy [Electronic resource] / E.K. Keefe. – Washington: Dept. of Defense, Dept. of the Army: for sale by the Supt. Of Docs., U.S. Govt. Print. Off., 1977. – 296 p. – Mode of access: <https://hdl.handle.net/2027/mdp.39015012178961> (Last access: 19.08.2023)
13. Padoa-Schioppa T. Italy and Europe: A Fruitful Interaction [Electronic resource] / T. Padoa-Schioppa // Daedalus – 2001. – Vol. 130, No.2. – P.13-44 – Mode of access: <https://www.jstor.org/stable/20027695> (Last access: 20.08.2023).
14. Pistoresi B. L'economia italiana in età liberale: una raccolta di saggi di cliometria [Risorsa elettronica] / B. Pistoresi, A. Rinaldi, A. Incerpi. – FrancoAngeli, 2022. – 104 p. – Modo di accesso: https://iris.unimore.it/bitstream/11380/1270565/1/Incerpi_Pistoresi_Rinaldi_Ebook_Published.pdf (Ultimo accesso 20.07.2023).
15. Rometsch D. The European Union and member states: Towards institutional fusion? [Electronic resource] / D. Rometsch, W. Wessels. – Manchester University Press, 1996. – 382 p. – Mode of access: <https://archive.org/details/europeanunionmem00diet> [Last access 05.07.2023]

16. Sinigaglia O. The Future of Italian Iron and Steel Industry [Electronic resource] / O. Sinigaglia // *PSL Quarterly Review*. – 1948. – Vol. 1, No. 4. – p.240–245. – Mode of access: https://rosa.uniroma1.it/rosa04/psl_quarterly_review/article/view/12825 (Last access: 21.08.2023)
17. Zamagni, V. The Economic History of Italy [Electronic resource] / V. Zamagni. – Clarendon Press, 1993. – 432 p. – Access mode: <https://books.google.com.ua/books?id=DJvGpo-CH-UC> (Last accessed 18.07.2023).

References:

1. Vdovychenko, V.A. (2018). Through the Lenses of Italy's Euroscepticism or a Tale for the Future of the European integration project. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, section K – Politologia*, 2 (25), 81–97. Retrieved from: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/26814/> [in English].
2. Sribnyak, I. V. (2019). *Italiya/Italia: korotkyj narys istoriyi*. Retrieved from: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27567/1/I_Sribnyak_Italia_2019_IFF.pdf [in Ukrainian].
3. Istituto nazionale di statistica (Istat) (1959). *Annuario statistico 1958*. Retrieved from: <https://lipari.istat.it/digibib/Annuario%20Statistico%20Italiano/RAV0040597ASI1958.pdf> [in Italian].
4. Istituto nazionale di statistica (Istat) (1965). *Annuario statistico 1964*. Retrieved from: <https://lipari.istat.it/digibib/Annuario%20Statistico%20Italiano/RAV0040597ASI1964.pdf> [in Italian].
5. Antonelli, C., & Barbiellini Amidei, F. (2007). *Innovazione tecnologica e mutamento strutturale nell'industria italiana nel secondo dopoguerra*. Laterza. Retrieved from: <https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/collana-storica/contributi/contributi-10/CSBI-contributi-10.pdf> [in Italian].
6. Ciocca, P., Filosa, R., & Rey, G. M. (1975). Integration and development of the Italian economy, 1951–1971: A re-examination. *PSL Quarterly Review*, 28(114). Retrieved from: https://rosa.uniroma1.it/rosa04/psl_quarterly_review/article/view/11484 [in English].
7. European Investment Bank (n.d.). *Financed projects*. Retrieved from: <https://archive.org/details/italyecmembershi00fran> [in English].
8. Francioni, F. (1992). *Italy and EC membership evaluated*. New York: St. Martin's Press. Retrieved from: <https://archive.org/details/italyecmembershi00fran> [in English].
9. Gibson, H. (2001). *Economic transformation, democratization and integration into the European Union: Southern Europe in comparative perspective*. Palgrave Macmillan. Retrieved from: <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/51045/1/30.pdf> [in English].
10. Ginsburg, P. (1989). *Storia d'Italia dal dopoguerra ad oggi*. Torino: Einaudi. [in Italian].
11. James H., & O'Rourke K. (2013). L'età dell'Oro e la seconda globalizzazione. *Contributi presentati in una conferenza internazionale*. (pp. 53–97). Marsilio. Retrieved from: <https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/collana-storica/contributi/contributi-12/index.html> (Ultimo accesso: 15.08.2023)
12. Keefe, E.K. (1977). *Area handbook for Italy*. Washington: Dept. of Defense, Dept. of the Army: for sale by the Supt. Of Docs., U.S. Govt. Print. Off. Retrieved from: <https://hdl.handle.net/2027/mdp.39015012178961> [in English].
13. Padoa-Schioppa, T. (2001). Italy and Europe: A Fruitful Interaction. *Daedalus*, 130(2), 13–44. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/20027695> [in English].
14. Pistoresi, B., Rinaldi, A., & Incerpi, A. (2022). *L'economia italiana in età liberale: una raccolta di saggi di cliometria*. FrancoAngeli. Retrieved from: https://iris.unimore.it/bitstream/11380/1270565/1/Incerpi_Pistoresi_Rinaldi_Ebook_Published.pdf [in Italian].
15. Rometsch, D., & Wessels, W. (1996). *The European Union and member states: Towards institutional fusion?* (Vol. 2). Manchester University Press. Retrieved from: <https://archive.org/details/europeanunionmem00diet> [in English].

16. Sinigaglia, O. (1948). The future of the Italian iron and steel industry. *PSL Quarterly Review*, 1(4). Retrieved from: https://rosa.uniroma1.it/rosa04/psl_quarterly_review/article/view/12825 [in English].

17. Zamagni, V. (1993). *The economic history of Italy 1860–1990*. Clarendon Press. Retrieved from: https://books.google.com.ua/books?id=DJvGpo_CH-UC [in English].

Mykhailo Samofatov,

Ph.D. student,

Odesa I.I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine

«GOLDEN AGE»: INTEGRATION OF THE ITALIAN ECONOMY INTO THE EUROPEAN MARKET (1951–1973)

Abstract. *The article is devoted to the development of the Italian economy in 1951–1973, which is recognized by researchers as the most successful period in the economic history of independent Italy, and which coincided with the first two decades of its European integration. The division of the economic history of Italy for 1951–1973 into three stages was proposed.*

In the first stage (1951–1957) Italy joined the European Coal and Steel Union (ECSU). Together with the admission, Italy has undertaken to change trade legislation toward liberalization, reduce quotas and tariff rates. At the same time, the Italian Government developed a program of accelerated development of some sectors of heavy industry, including metallurgy, based on the availability of cheap coal and technologies from other countries of the European Union, as well as on the emergence of promising markets for sales.

The second stage (1958–1963) was reached for the first years after Italy joined the European Economic Community (EEC). This stage is known in the historiography as "economic miracle", or "economic boom", due to extremely high rates of economic development. It is argued that the factor of European integration has become a significant impetus for the development and transformation of Italy. As a result of the deliberate economic policy, the EEC countries have become Italy's main trading partners.

The third stage (1958–1973) is characterized by the rationalization of economic management, as well as by the gradual slowdown in economic growth. There signs of stagnation began to emerge, and they became evident after the failure to fulfil the goals of economic development of the country. A number of economic indicators demonstrate the beginning of a change in the type of Italian economy from industrial to post-industrial. However, this process had a negative impact on the pace of economic development.

In general, the changes in the Italian economy during 1951–1973 were not only quantitative but also structural. Italy is an example of a semi-agrarian, under-developed country, that was in a state of post-war recovery with limited financial and natural resources, but with the help of its competent economic policy and European integration, it has become a developed industrial country, which has taken a leading place in the newly created the European common market.

Key words: *Italy, European integration process, Common Market, ECSU, EEC, economic boom, industrialization.*

Надійшла до редколегії 27.03.2023